

Освітня технологія „РОСТОК”

Учителю початкових класів

**Даницька М.В., Деревянко С.І.,
Вудняк І.А., Пушкарьова Т.О.**

УРОКИ

З НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

в 2 класі

Частина I

Навчально-методичний посібник

Суми
ТОВ НВП „Росток А.В.Т.”
2020

Тема. Осінь настала

Мета: формувати уявлення про характерні ознаки осені у неживій та живій природі; розвивати вміння спостерігати, узагальнювати, робити висновки зі спостережень; виховувати любов до природи.

Тип уроку: екскурсія.

Обладнання: блокноти, олівці, папки для гербарію.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

– Діти, погляньте, скільки листочків я назбирала по дорозі до школи. Якщо ви відгадаєте загадку, тоді здогадаєтесь, до якої пори року вони нас запрошують і якою буде тема нашого уроку.

Жовте листячко лежить,
Під ногами шелестить.
Сонце вже не припіка,
Коли, діти, це бува?

(Відповіді дітей.)

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

Евристична бесіда.

– Назвіть місяці осені.

– Як ви думаєте, чому осінь має три імені: вересень, жовтень і листопад? *(Осінь буває рання, золота й пізня.)*

– За календарем осінь починається 1 вересня. Це день, коли ви після літніх канікул знову прийшли до школи.

Пригадайте, якою була погода цього дня?

– Як ми розуміємо, що настала осінь?

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності. Проведення екскурсії. Вихід до парку

Вправа «Алгоритмічна аналогія».

(Називання ознак осені після спостережень їх беспосередньо в парку.)

– Допоможіть закінчити речення:

Влітку спекотно, а восени ...

Улітку небо ясне, а восени ...

Влітку трава зелена, а восени ...

Улітку листя на деревах та кущах зелене, а восени ...

Влітку птахи дбають про пташенят, а восени ...

IV. Побудова проекту виходу з затруднення («відкриття» дітьми нових знань)

Робота в групах.

Завдання для груп.

1. Як змінилося забарвлення на деревах?

2. З яких дерев уже почало опадати листя?

3. Як змінилися трав'янисті рослини?

Підсумки роботи: групи обмінюються результатами спостережень.

V. Первинне закріплення в зовнішньому усному мовленні

Прослуховування вірша Катерини Перелісної «Золота осінь».

В парках і садочках,
На доріжки й трави,
Падають листочки
Буро-золотаві.
Де не глянь, навколо
Килим кольористий,
Віти напівголі
Й небо синє-чисте.
Метушні немає,
Тиша й прохолода –
Осінь золотая
Тихо-ніжно ходить.

Учні повинні визначити ознаки осені, які прозвучали у вірші.

VI. Хвилинка відпочинку. Прогулянка

Поблукайте парком, помилуйтеся красою осінніх дерев, спостерігайте, як падає листя, послухайте шелест, вдихніть аромат осіннього повітря.

VII. Включення в систему знань і повторення

1. Дидактична гра «Знайди дерево».

Учитель роздає дітям листя різних дерев. За сигналом кожен біжить до дерева, листок з якого тримає в руці.

2. Практична робота зі збирання природного матеріалу для гербарію.

VIII. Рефлексія діяльності

Складання розповіді «Парк восени» (*усно*).

Красивий парк восени! Дереву вдяглися в ошатне вбрання. У берізки – золотий убір. Осика вбралась у червоне платтячко. Крізь оголені віти дерев видно небо. У повітрі розливається осінній аромат.

IX. Домашнє завдання

Намалювати ілюстрацію «Краса осіннього парку».

Тема. Гербарій. Практична робота. Складання простого гербарію

Мета: забезпечити засвоєння учнями поняття «гербарій»; розвивати вміння передавати свої почуття від спілкування з природою в малюнках і виробках; формувати естетичне ставлення до навколишнього світу.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: ілюстрації до загадок, навчальний фільм «Усе про гербарій», зразки гербаріїв, набори засушених рослин для складання гербарію, тлумачний словник.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Організаційна гра: назвати об'єкти, за допомогою яких можна створити подарунок мамі на свято.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Робота із загадками.

Прийшла дівчина до хати,
Узялась хазяйнувати:
Вправно скриню відімкнула,
В жовту свитку ліс вдягнула.
(Осінь.)

Коли це бува,
Що клен запалав?
А прихопив морозець
Та повіяв вітерець,
Весь вогонь на землю впав,
Зовсім клен без листя став.
(Восени.)

2. Легенда.

За народними переказами, Осінь – старша дочка Сонця. Вона останньою залишила батьківський дім і стала на Землі четвертою порою року. Посилаючи осінь на землю, Сонце сказало їй: «Забирай усе моє багатство, віддаю все моє золото. Будь щирою, і люди полюблять тебе!».

– І Осінь, як ви бачите, виконує наказ Сонця й кожного року дарує нам щедрі дарунки.

3. Творча робота (с. 10, № 1).

– Уявіть, що кожен із вас – Осінь. Розфарбуйте дерева.

III. Домашнє завдання

– Давайте й ми зробимо подарунки для Осені.

З опалого листя зробіть удома іграшку або аплікацію (с. 10, № 2).

IV. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

1. – Як іще можна зберегти красу осені?

Про це ви дізнаєтеся з вірша О. Орача «Осінній ліс».

Осінній ліс

В лісі тихо-тихо, золота пора:
хто збира горіхи, хто гриби збира.
Я – листки збираю.
Загуде зима, розкладу гербарій –
і зими нема.

Ось листки із клена,
з дуба і з беріз ...
Впрозелень-черлений,
впрозолот-вогнений,
чудо-незбагнений –
як жар-птиця! – ліс.
Завітай до мене,
скільки хоч дивись!

2. Словникова робота

За допомогою тлумачного словника визначити значення слова «гербарій» (*колекція засушених рослин*).

V. Побудова проекту виходу з утруднення (відкриття дітьми нового знання)

Демонстрація фрагментів навчального фільму «Усе про гербарій» («Як правильно збирати рослини для гербарію», «Як правильно засушити рослини для гербарію».)

VI. Включення в систему знань і повторення

1. Практична робота «Складання простого гербарію».
2. Розглядання зразків.
3. Індивідуальна робота.
4. Виставка робіт.

VII. Рефлексія

1. Робота в підручнику (с. 11, № 4).
2. Відповіді учнів на запитання «Навіщо робити гербарій?».

Тема. Придивися до квітів

Мета: ознайомити дітей із найбільш поширеними осінніми квітами; розвивати творчі здібності та естетичний смак; виховувати почуття прекрасного та вміння захоплюватися навколишнім світом.

Обладнання: презентація «Краса квітів», аудіозапис «Вальс квітів» П. І. Чайковського, зображення квітів для перевірки самостійної роботи, осінні квіти для складання композиції.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Доброго ранку, сонце привітне!
Доброго ранку, небо блакитне!
Доброго ранку, в небі пташки!
Доброго ранку, зелені дубки!
Доброго ранку, люди привітні!
Ми всім бажаєм, щоб посмішки квітли!

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

Робота над загадками

– Відгадки знайдіть у підручнику (с. 12, № 1).

Ми у лісі проживаєм,
Дзвоном сонце зустрічаєм.
Маєм гарні сині очки,
Називаємось ... (*дзвіночки*).

На тоненькій стеблині
Висять білі горошини. (*Конвалія*.)

Сонечко в траві зійшло,
Усміхнулось, розцвіло.
Згодом стало біле-біле
І за вітром полетіло. (*Кульбаба*.)

Я найперший зацвітаю
Синім цвітом серед гаю.
Відгадайте, що за квітка,
Бо мене не стане влітку. (*Пролісок*.)

На квітник погляньте, діти,
Там козак стоїть між квітів.
Весь червоний – гордий пан.
Не козак це, а ... (*тюльпан*).

Наче м'ячики, бутони,
Пишні кульки – це ... (*піони*).

І красива, і пахуча
Квітка ця, на жаль, колюча. (*Троянда*.)

Я не весняна квіточка рання.
Ні, я осіння квітка остання.
Схожі з дубовими маю листки,
Дуже духмяні мої пелюстки. (*Хризантема.*)

Величенькі ці квітки
Нагадують тарілки.
Кольори у них чудові:
Білі, жовті, бурякові,
Апельсинові, рожеві,
Фіолетові, вишневі.
А плоди у квітів гожих
На картоплю дуже схожі. (*Жоржини.*)

Осіння квітка сукню вділа
рожеву, синю, ніжно-білу.
Стоїть, неначе їжачок,
у неї сотні пелюсток. (*Айстра.*)

Жовті кульки запашні
зустрічаєм навесні.
Захистить їх від морозу
В гілочках своїх... (*мімоза*).

III. Постановка мети діяльності

- Про що були загадки? (*Про квіти.*)
- Сьогодні в нас дуже цікавий та красивий урок, тому що присвячений він квітам.

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

1. Перегляд презентації «Краса квітів».

Музичний супровід – «Вальс квітів» П. І. Чайковського.

2. Розповідь учителя

– Одна мудра людина сказала, що для щастя людині потрібно небагато: сонце, небо і квіти. Квіти – найпрекрасніші створіння природи! Їхню красу визнають усі народи нашої планети. З квітами світ навколо стає ошатнішим. Квіти приносять у наше життя відчуття свята. Вони вражають своєю різноманітністю, пишністю, красою, духмяними пахощами. Жодне свято не обходиться без квітів, вони є символом радості, доброго настрою, любові та доброзичливості до інших людей.

3. Інтерактивна вправа «Мікрофон»
– Розкажіть про свою улюблену квітку. Починайте так:
«Мені подобається... Вона ... кольору. Росте на (в) ...».

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

Творча робота (*продовжити оповідання*).

Підручник, с.13, №3.

«Одного разу Весна, Літо й Осінь посперечалися, у кого кращий букет вийде. Зібрала Весна підсніжники, нарциси, конвалії.

– Мої квіти найкрасивіші, – каже Весна.

– Ні, – заперечує їй Літо. – Квіти в тебе красиві, але мої ще кращі!

Зібрало Літо букет із лілей, дзвоників, маків, ромашок...»

– Подумайте, а з яких квітів Осінь склала букет? Чим закінчилась ця суперечка?

VI. Самостійна робота із самоперевіркою за зразком

Знайти та розфарбувати осінні квіти.

Підручник, с. 12, № 1.

VII. Включення в систему знань і повторення

1. Поетична хвилинка (підручник, с. 14, № 7).

– Наш народ із давніх-давен дуже любить квіти. У витворах українського народного мистецтва: у мереживі, тканинах, кераміці, розписі – скрізь використовувалися квіти. Оспівувались вони й нашими композиторами, письменниками, поетами. Послухайте поезії Л. Костенко й О. Височинського про дві квітки – нагідки й кульбабу. Підкресліть слова-порівняння.

2. Практична робота

Складання квіткової композиції (робота в парах).

3. Виставка дитячих робіт

VIII. Рефлексія діяльності

1. Квіти, квіти... Чарівні квіти,
Кольорові, великі й малі...
Ви умієте душу зігріти,
Бо й самі ви – душа землі.

Які дивовижні ці квіти,
У кожній чарівність своя.
Всі різні, та й що говорити –
У квіти закохана я.
Дивитись годинами можна
На ніжні пелюстки в росі.
Дивує і радує кожна,
А щастя дарують усі.

2. Вправа «Скажи одним реченням».

- Сьогодні я дізнався ...
- Було цікаво ...
- Я виконував завдання ...
- Я зрозумів, що ...
- Мене здивувало ...
- Мені захотілося ...

IX. Домашнє завдання

За вибором:

- 1) с. 12, № 2 (*учитися малювати квітку за допомогою шаблону*);
- 2) с. 13, № 4 (*розгадати кросворд*);
- 3) с. 15, № 10 (*малюнок «Квіти в нашій родині»*).

Тема. Осінній пейзаж і натюрморт. Дари осені. Фрукти Практична робота. Складання аплікації-натюрморту

Мета: продовжувати формувати уявлення дітей про зміни в природі восени; ознайомити з такими видами образотворчого мистецтва, як пейзаж і натюрморт; розвивати вміння робити порівняльний аналіз; збагачувати словниковий запас дітей; розвивати естетичне сприйняття навколишнього світу; прищеплювати любов до художньої творчості.

Обладнання: картки із зображенням природи в різні пори року, презентація «Жанри художнього мистецтва», аудіозапис «Пори року. Жовтень» П. І. Чайковського, репродукція картини І. Левітана «Золота осінь».

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Погляньте у віконечко. Що ви спостерігаєте? Чому кожен із вас по-іншому бачить те, що відбувається на вулиці? Як ви розумієте вислів: «Зупинися, мить, ти прекрасна!»?

Визначення теми уроку.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Дидактична гра «Яка пора року?» (*робота в парах*).

На партах – картки із зображенням природи в різні пори року. Одному учневі потрібно дібрати малюнки про літо, іншому – про осінь.

Перевірка: картки про осінь виставляються на дошці.

2. Учень читає вірш Б. Чалого «Осінь».

Ніби притомилося сонечко привітне:
У траві пожовклій молочай не квітне.
Облетіло літо листячком із клена,
Лиш ялинка в лісі сонячно зелена.
Журавлі курличуть: летимо у вирій.
Пропливає осінь на хмарині синій.

– Назвіть прикмети осені.

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

Розповідь учителя.

– Осінь! Золота пора... Скільки приємного, таємничого та цікавого несе вона із собою! Недаремно про цю пору так багато написано віршів, пісень, оповідань. Мабуть, немає такого художника, який би не оспівав на полотні осінь.

Художники пишуть різні картини. На одних ми бачимо природу, на інших – людей, треті розповідають про буденні, звичайні речі. Саме за змістом картини стали розподіляти за жанрами: зображення природи –

пейзаж, речей – натюрморт, людини – портрет.

IV. Побудова проекту виходу з утруднення. «Відкриття» дітьми нового знання

Перегляд презентації «Жанри художнього мистецтва».

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. Робота в підручнику, с. 16-17, № 1-5 (тема «Пейзаж»).
2. Робота над репродукцією картини І. Левітана «Золота осінь».

Тихо осінь ходить гаєм,
Ліс довкола аж горить.
Ясен листя осипає.
Дуб нахмурений стоїть.
І берізка над потоком
Стала, наче золота.
Вітер мовби ненароком
Її косиці розпліта.

– Подивіться, як художник написав подібну картину пензлем і фарбами. (*Звучить «Пори року. Жовтень» П. І. Чайковського.*)

– Які бажання викликає у вас ця картина про осінь? (*побувати в цій красі.*)

– Які фарби дібрав художник, щоб показати красу осені? (*світлі, теплі, темні, коричневі, сумні.*)

– Яку осінь зображено на картині? (*лагідну, золоту, милу, різнобарвну, золотокошу.*)

– Придумайте власну назву для цього пейзажу.

VI. Включення в систему знань і повторення

1. Робота за темою «Натюрморт. Дари осені».

Повторення відомостей про натюрморт.

Підручник, с. 18-19, № 1-3.

2. Робота над прислів'ям

– Поясніть, як ви це розумієте?

Літо зі снопами, а осінь з пирогами.

3. Гра-інсценізація

Діти: Здрастуй, Осінь!

Добре, що ти прийшла,

Може, й подарунки принесла?

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

- Діти! Урок розпочався. Що ви очікуєте від нього?
- Подумайте і закінчіть речення:
- Від уроку я очікую...
  - Наш урок буде ...
  - На уроці ми будемо ...
  - Отже, якщо ми будемо на уроці такими, ми разом проведемо цікавий, творчий, продуктивний урок.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднень

1. Інтерактивна вправа «Асоціативний кущ».

– Що таке ліс?

Висновок:

Ліс – це місце, де багато дерев. Там живуть різні звірі, птахи і комахи.

2. Робота над загадками.

Підручник, с. 23, № 1-2.

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

Заочна мандрівка до лісу.

Перегляд навчального фільму «Лісові таємниці».

– Як ви розумієте вислів «Немає ліпшої краси, ніж гаї та ліси».

– Які знайомі дерева ви помітили у фільмі?

– Сьогодні ми поговоримо про різноманітність дерев, а отже, і лісів.

IV. Побудова проекту виходу з утруднення. «Відкриття» нового знання

1. Робота над загадками.

В них багато є роботи,
Хоч стоять вони весь час.
Від дощу чи від спеоти
Захистять, врятують нас.

Не лягають спать ніколи,
На ногах вони одвік.
Не бояться плину рік,
Ні завій, ні вітру реву.
Хто ж вони такі?.. (Дерева.)

Може жити сотні літ,
Має величезний вид. (Дуб.)

Хто в лісі влітку і зимою
Чарує зеленню густою? (Сосна, ялина.)

2. Ознайомлення з поняттям «хвойні та листяні дерева» Розповідь учителя.

– Усі дерева можна розподілити на дві групи: хвойні та листяні. Листяні дерева на гілочках мають плоскі зелені листочки, великі, як долонька в людини (*дуб, береза, тополя, акація, яблуня*). Листяні дерева скидають листочки восени, а навесні у них виростає нове молоде листя. Хвойні дерева замість листочків мають зелені голочки (*ялина, сосна, кипарис*). На зиму ці дерева не скидають листочків. Їх називають «вічнозелені», тому що замість одних голок відразу виростають нові, а нам здається, що вони завжди зелені.

3. Ознайомлення з поняттям «хвойні, листяні та змішані ліси».

Перегляд презентації «Види лісів».

4. Вивчення вірша «Ти у лісі».

Прийшли ми у ліс – це система жива.
Дуб шелестом листя шепоче слова.
А співи пташок заворожують слух,
Тут дихати легко – ліс кожному друг.

– Ліс – це домівка для звірів, пташок, комах. Ми приходимо до них у гості, тому необхідно дотримуватися певних правил поведінки.

Мозковий штурм.

Правила поведінки на природі:

- Не топчи, не зривай рослини.
- Не галасуй у лісі, не шуми – краще послухай, як шумить ліс.

– Щоб згубити молоде дерево, потрібні хвилини, а виростити – роки.

– Не слід смітити в лісі.

– Не лови диких тварин і не забирай їх додому (*дикі тварини не можуть жити в неволі, вони загинуть*).

– Не руйнуй гнізда (*птахи покидають гнізда, яких торкалася рука людини*).

– Не розводи багаття (*від залишеного багаття може виникнути пожежа*).

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

Творча вправа «Захистимо ліс».

Робота в підручнику, с. 24, № 3 (Скласти оповідання за малюнками «Як не можна поводитись у лісі»).

Дидактична гра «Що росте в лісі?»

VI. Включення в систему знань і повторення

Робота за темою «Гриби».

1. Загадка.

В теплий дощик народився,
Парасолькою накрився.
Може б, з лісу пострибав,
Якби другу ногу мав. (*Гриб.*)

2. Вікторина «Чи знаєте ви гриби?».

Підручник, с. 25, № 4.

3. Перегляд навчального фільму «Гриби їстівні та отруйні».

4. Робота за підручником, с. 26, № 6 (розфарбувати гриби).

5. Слухання оповідання В. Катаєва «Гриби».

– Як ви думаєте, хто з дітей вміє збирати гриби, а хто – ні?

– Що трапиться, якщо мама приготує гриби, зібрані Євгенком і Павлом?

6. Практична робота «Який гриб із яким деревом товаришує?»

Підручник, с. 27, № 7.

7. Повідомлення про користь отруйних грибів.

Отруйні гриби теж можуть приносити користь. Бліду поганку використовували для боротьби зі страшною хворобою – холерою, також із цього гриба робили очні краплі. Мухомори використовують як засіб для знищення мух, їх люблять їсти лосі, котрі лікуються мухоморами в такий спосіб.

8. Складання пам'ятки для збору грибів (*робота в групах*).

Збирай тільки знайомі тобі гриби.

Не куштуй незнайомих грибів.

Завжди запитуй дорослих, чи є їстівними гриби, які ти зібрав у лісі.

Намагайся запам'ятати, які гриби їстівні, а які – ні.

Не знищуй неїстівні гриби: для людини вони отруйні, однак дикі тварини ними лікуються.

VII. Домашнє завдання

1. Учитися ліпити й малювати гриби (с. 25, № 5).
2. Розгадати кросворд «Грибна грамота» (с. 28, № 9).

VIII. Рефлексія діяльності

1. Чому так кажуть: «Ліс – не школа, а всьому вчить?».
2. Інтерактивна вправа «Мікрофон».
  - Що ми вивчали на уроці?
  - Чи був для вас урок цікавим?
  - Що вам найбільше сподобалось?

Тема. Де ростуть дивовижні дерева. Гра-лото «Ботанічний сад»

Мета: узагальнити знання учнів про дерева, ознайомити з найцікавішими деревами світу, знайти спільні ознаки в усіх дерев. Розвивати увагу, спостережливість, збагачувати мовлення учнів. Виховувати любов до природи, бажання охороняти й примножувати її красу.

Обладнання: малюнки дерев, презентація «Дивовижні дерева», макет дерева, підручник.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Добрий день, мої шановні учні!
Уже дзвінок нам дав сигнал:
Працювати час настав.
Тож і ми часу не гаймо,
Роботу швидше починаймо.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Бесіда.

– Про що ми говорили на минулому уроці навколишнього світу?

- Які їстівні гриби ви запам'ятали?
- Що таке мішаний ліс?

2. Хвилинка поезії.

Будемо природу берегти!

Я метелика не скривджу, хай летить.
І ялинку не зрубаю, хай стоїть.
Не топтатиму мурашку, хай повзе.
Не зламаю з дуба гілку, хай росте.

Не впущу сміття у річку, хай бурлить.
Із гнізда яйця не скину, хай лежить.
В джерело не пущу камінь, нехай б'є.
В полі жито не столочу – це святе.

Верби посаджу в долині, хай шумлять.
Зерен птахам кину взимку, хай їдять.
Покормлю приبلуду-кішку. А як ти?
Нумо будемо природу берегти!

- Чого вчить нас цей вірш?
- Що належить до живої природи?
- Яку користь дає природа людям?

3. Відгадування загадок.

Що ж це за дівчина:
Не швачка, не майстриня,
Нічого сама не шиє,
А в голках круглий рік? (*Ялинка.*)
З моєї квітки бере
Бджілка найсмачніший мед.
А мене ще й кривдять,
Тонку кору здирають. (*Липа.*)

Дерево росте крислате,
листям різьбленим багате.
Примостились під листочки
в тубетеєчках синочки. (*Дуб.*)

На зеленії листочки
одягли білі віночки.
Усміхаючись весні,
зацвітають ... (*яблуні*).

- Що об'єднує всі слова відгадки? (*Це дерева.*)
(*Учитель демонструє малюнки різних дерев.*)
- А що таке дерево?
- Які дерева ростуть навколо нашої школи?
- Які спільні ознаки, на вашу думку, вони мають?

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

А чи знаєте ви, що у світі існує безліч дерев, які дивують нас. Давайте здійснимо уявну мандрівку до світового ботанічного саду, де ви дізнаєтесь про найцікавіші та найдивовижніші дерева.

– Тож сформулюємо тему нашого уроку (*відповіді учнів*).

Робота в підручнику (с. 29, № 1, 2).

IV. Побудова виходу з утруднення, відкриття дітьми нових знань

Презентація «Дивовижні дерева світу».

Світ рослин прекрасний і різноманітний. Науці відомо більше 500 тисяч видів. Одні рослини відрізняються

величезними розмірами, інші мають складну будову. В одних розкішне забарвлення, інші – безбарвні. Одні живуть на суші, інші мешкають у воді. І в цьому неосяжному розмаїтті земної флори чимало дивовижних рослин, які відрізняються від усіх інших.

Слайд 1. Райдужний евкаліпт. Кора цього дивовижного дерева буквально притягує погляд – здається, ніби тут “попрацював” якийсь художник. Та навіть якщо б евкаліпти й не мали такої кори, усе одно ми вважали б їх унікальними деревами через висоту їхнього стовбура. Наприклад, в одному звіті 1872 року згадується про евкаліпт, висота якого складала більше 150 метрів!

Слайд 2. Драконове дерево, або просто драконник. Через червоний сік, що миттєво виступає на місці надрізу кори, його ще іноді називають деревом драконячої крові.

Слайд 3. Австралійський баобаб – «темно-зелене дерево», яке отримало цю назву через зовнішню подібність до скляних пляшок. Зростає в горах Намібії, його молочний сік дуже отруйний, у стародавні часи їм змащували свої стріли мисливці. У період цвітіння на гілках пляшкового дерева з’являються красиві рожево-червоні квіти.

Слайд 4. «Дерево життя», Бахрейн. Серед великої пустелі одне єдине зелене деревце висотою 9,75 метрів живе просто в екстремальних умовах ось уже понад 400 років. Місцеві жителі прозвали це місце райським садом. До нашого часу точно не відомо, як дерево виживає в цих умовах, але є припущення, що його коріння сягає глибоко в землю, звідки бере цілющу вологу для росту й життя.

Слайд 5. Молочне дерево. Його назвали так через молочний сік, який і зовні, і на смак нагадує коров’яче молоко. Однак цей сік більш в’язкий і густий, ніж справжнє молоко. Він смачний і корисний, містить рослинний віск, воду, цукор. Для отримання деревного напою на корі робиться надріз, до якого підставляється якась ємність. За годину збирається близько 1 літра соку. На відміну від натурального коров’ячого молока, молочний сік навіть у тропіках не псується протягом тижня.

Слайд 6. Древа світу: хлібне дерево. Поряд із кокосовою пальмою, яка дає масло й молоко, на цій території росте дивовижне хлібне дерево. Воно плодоносить «булками» вагою до 12 кг. М'якоть овальних плодів накопичує крохмаль, який у міру дозрівання суплідь перетворюється на тісто. Стиглі дари дерева, що мають жовто-коричневу оболонку, печуть, і після вони стають подібними до трохи солодкуватого пшеничного хліба на смак. До речі, сира м'якоть зберігається погано, зате сухарі не псуються довгий час.

Слайд 7. Свічкове дерево. У районі Панамського каналу на деревах можна побачити справжні свічки. Плоди таких рослин містять велику кількість жиру. Місцеві жителі вставляють у їхню середину гніт і користуються ними для освітлення житла. Важливо, що полум'я цих «свічок» горить яскраво без жодної кіптяви.

Слайд 8. Мильне дерево. А ось аборигени Америки змогли вирішити питання з миючими засобами за допомогою мильних дерев. Сапіндус виростає на півострові Флорида. Злегка потерши його дозрілі плоди, ви отримаєте рясну мильну піну. Необхідно відзначити, що місцеві жителі інше мило й не використовують.

Слайд 9. Ковбасне дерево – кігель сімейства бігنونієві, що має плоди у вигляді ковбасок.

Слайд 10. Ячне дерево – з родини пасльонових. Плоди схожі на курячі яйця (*звідси й назва*), але гіркі та неїстівні.

Фізкультхвилинка

Музична фізкультхвилинка «Деревце».

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

Робота в підручнику, с. 30, № 3 (*із самоперевіркою за зразком*); с. 30, № 4-5 (*творче завдання*); с. 31, № 7 (*за варіантами 1 і 2*).

VI. Включення в систему знань і повторення

Робота в парі. Гра «Ботанічний сад» (с. 33 підручника).

VII. Рефлексія діяльності

- Чи сподобалась вам, діти, мандрівка?
- Які дерева вам запам'ятались і чим?
- Які спільні ознаки ви помітили? (*Дерева мають однакову будову: корінь, стовбур, листя, квітки, плоди.*)

VIII. Домашнє завдання

С. 34, № 9-11.

Тема. У гості до сонечка

Мета: сформувати уявлення про горизонт, небосхил; ознайомити учнів з основними сторонами горизонту; розширювати й поглиблювати уявлення про простір; розвивати спостережливість, допитливість, уміння робити висновки.

Обладнання: засоби ІКТ, тлумачний словник, аркуші паперу, ліхтарики, роздавальний матеріал.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Щоб природі другом бути,
Таємниці всі здобути,
Всі загадки розгадати,
Ти навчись спостерігати.

II. Актуалізація знань. Фіксація утруднення

– Сьогодні ми продовжимо розкривати для себе цікавий світ природи. Подивіться на дошку та прочитайте назви.

**КАЛИНА (4), КЛЕН (7), В'ЯЗ (5), ГОРОБИНА (1),
БАОБАБ (6), ТОПОЛЯ (8), ГРАБ (3), ГОРІХ (2)**

- Що означають ці назви?
- Яке з цих дерев незвичайне? Чому?
- А тепер розташуйте ці слова по порядку так, щоб виділені літери були одна під одною.

- Прочитайте слово. На вашу думку, якою буде тема нашого уроку?
- ГОРИЗОНТ.

III. Побудова проекту виходу з утруднення. Відкриття учнями нових знань

1. – Чи чули ви це слово раніше? Що, на вашу думку, воно позначає? Прочитайте, як це слово перекладається з грецької мови.

Горизонт – обмежую, встановлюю межу.

2. Робота за підручником, с. 35.

– Що ж таке горизонт? Обрій? Хто знає, як інакше він називається? (*небокрай, небосхил, видноколо*).

Завдання № 1 (*уявний експеримент*).

– Ви пливете на кораблі. Чи зможете ви «заглянути» за горизонт? Чому?

– А що треба знати нам як мореплавцям, щоб дістатися місця призначення? (*треба знати сторони світу*).

В світі є чотири брати –
Північ, Південь, Схід і Захід.
Тих братів дружніш немає,
Мандрівник їх кожен знає.

– Які сторони горизонту ви почули у віршику?

– А зараз я пропоную вам підвестися й перепочити.

Фізкультхвилинка. Пісенька «Друзі – мандрівники»

– Будь ласка, поверніться на схід, на північ...

– Чому ви заплуталися?

– Яке небесне світило, на вашу думку, може допомогти нам визначитися зі сторонами світу? (*Сонечко*.)

– Давайте уважно прочитаємо правило, як визначити сторони горизонту за сонцем (*опрацювання № 3, с. 36*).

– Які ж сторони світу є на нашій планеті?

– За допомогою чого можна визначити сторони горизонту?

IV. Включення в систему знань і повторення

Користуючися схемою в підручнику, виконайте завдання.

Прикладіть пальчик туди, де стоїть хлопчик, і рухай-
теся за моїми координатами.

1) Уявіть, що ми з вами вирушили в похід. Спочатку
йшли на захід, потім – на північ. У якому напрямку ми
будемо повертатися?

2) Туристи йдуть на південь. Зліва чи справа вони
побачать схід Сонця?

– Так що ж допоможе нам визначити сторони горизон-
ту? (*Сонце й тінь.*)

– Переглянемо відео.

https://www.youtube.com/watch?v=wJ-U_fHO0NA

– Чого злякалася маленька дівчинка? А як утворилась
її тінь?

– Що може бути джерелом світла? (*ліхтарик, лампа,
свічка*).

– Знайдіть малюнок, на якому є помилка.

1

2

3

4

5

6

Розповідь про театр тіней. Відео https://www.youtube.com/watch?v=M1ywwveWEQ_M

Практична робота в групах

– А тепер давайте й ми спробуємо стати артистами
театру тіней і за допомогою ліхтарика утворити тіні.

– Поставте олівець на аркуш паперу. Світліть на олівець
ліхтариком точно зверху. Яка за довжиною тінь?

- А тепер наведіть світло ліхтарика на олівець збоку. Що сталося з тінню?
- Від чого залежить довжина тіні?
- Давайте порівняємо наші висновки з малюнками в підручнику.

V. Підсумки уроку. Рефлексія

- Що нового ви дізналися на уроці?
- Чого навчилися?
- Навіщо треба знати сторони світу?
- Як можна визначити сторони горизонту?
- Коли тінь буде довгою? А коли – короткою?
- У вас на партах є листочок зі сходинок. Намалюйте чоловічка на 3-й сходинці, якщо вам все вдалося, на 2-й – треба ще поміркувати, на 1-й – багато незрозумілого.

Тема. Чому буває день і ніч

Мета: ознайомити учнів з причиною зміни дня і ночі як результату обертання Землі навколо своєї осі; допомогти з'ясувати послідовність подій протягом доби; актуалізувати знання про явища природи; розвивати вміння аналізувати і знаходити шляхи розв'язання розглядуваної проблеми; прищеплювати інтерес до пізнання світу.

Обладнання: глобус, дзига, лампа, прапорці, таблиці, роздавальний матеріал.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Я всміхаюсь сонечку: «Здрастуй, золоте!».

Я всміхаюсь квіточці – хай вона росте!

Я всміхаюсь дощику: «Лийся як з відра!».

Друзям усміхаюся: зичу їм добра.

- Я вам хочу побажати успіхів в роботі!

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

а) Фронтальна робота.

– Нагадайте мені, про що ми дізналися на минулому уроці?

– Що таке горизонт?

– Які сторони світу ви знаєте?

– Як можна визначити сторони горизонту?

– Чому не можна побачити лінію горизонту в місті?

– А де можна добре її роздивитися?

б) Графічний диктант.

– Я буду читати вам речення. Якщо висловлювання вірне, то ви малюєте на листочку кружечок. Якщо ні – малюєте трикутник.

1. Горизонт – це місцевість, яку ми бачимо навколо себе.

2. Якщо йти довго-довго, то можна дістатися лінії горизонту.

3. Горизонт – це умовна лінія між землею поверхнею і небом.

4. Дійти або доїхати до лінії горизонту неможливо.

5. Розрізняють чотири основні сторони світу.

6. На морі або в полі лінію горизонту погано видно.

– А тепер перевірте свої відповіді за еталоном на дошці.

III. Фіксація утруднення. Постановка мети діяльності

1. Відгадайте загадку.

Як мати входить до хати, всіх вкладає спати,

А батько заходить – усіх на ноги підводить.

Хто зуміє відгадати? Що за батько? Що за мати?

(День і ніч.)

– Чим відрізняються день і ніч?

– Чому вночі темно?

Виконайте завдання на картках за варіантами:

I варіант – підкресліть явища, які відбуваються вдень;

II варіант – підкресліть явища, які можна спостерігати вночі.

Перевірка.

2. Проблемний діалог.

- Розгляньте уважно малюнок.
- Який час доби зображено?
- Чим зайняті тато і хлопчик? (уточнення: вони дивляться пряму трансляцію матчу, тобто наживо).
- Прочитаймо запитання: «Як це виходить: у той самий час в Україні – ніч, а в Америці – день?».
- Хто може пояснити, чому так відбувається?
- Яка ж тема нашого уроку? (*Чому буває день і ніч.*)

Фізкультхвилинка

IV. Побудова виходу з утруднення. Спільне відкриття знань

1. Бесіда.

- Чого ми не можемо побачити на небі вночі?
- Що таке Сонце?
- Як ви гадаєте, воно велике чи мале?
- Що за предмети ви бачите в мене на столі? (*дзига, глобус*).
- Чим вони подібні?
- А як ви гадаєте, що більше – Земля чи Сонце?
- Звісно, Сонце. Якщо намалювати Сонце розміром із великий апельсин, то Земля буде як макове зернятко.

2. Практична робота.

- Зараз спробуємо відтворити, як же відбувається зміна дня і ночі.
- Що буде замість сонця? Позначимо прапорцями Америку й Україну.
- Зараз Сонце світить на ту півкулю, де розташовано Україну.
- Який час доби буде на цій половині Земної кулі? А на іншій?
- Але через деякий час усе зміниться, бо Земля обертається навколо своєї осі зліва направо. І на тій частині, де була ніч, стане ..., а де був день, настане ... І все повториться знов і знов.
- Так чому ж відбувається зміна дня і ночі? Що минає за цей час? Одна доба.

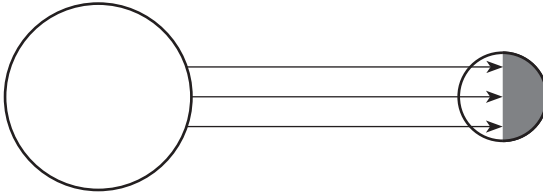
V. Самостійна робота із самоперевіркою за еталоном

Самостійна робота за підручником.

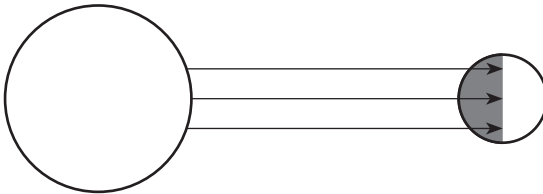
– Прочитайте текст і спробуйте доповнити речення (перевірка за еталоном).

VI. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

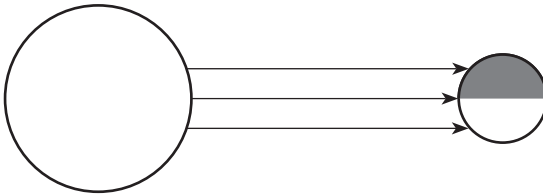
Розпізнайте схему, на якій правильно зображено час доби.

А Сонце Земля день ніч

Б Сонце Земля ніч день

В Сонце Земля ніч день

– Що сталося б, на вашу думку, якби Земля перестала рухатися навколо своєї осі?

VII. Рефлексія

Дидактична гра «День і ніч».

Тема. Чому відбувається зміна пір року?

Мета: закріпити знання про зміну дня і ночі; ознайомити з обертанням Землі навколо Сонця як причиною зміни пір року; розвивати мислення, пам'ять, уміння аналізувати, робити висновки; виховувати дбайливе ставлення до природи.

Обладнання: глобус, ліхтарики, демонстраційні таблиці, засоби ІКТ, відеофрагмент.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

- Скажіть, що треба робити, щоб здобути нові знання?
- Сьогодні ми продовжимо мандрівку нашою планетою, будемо аналізувати, порівнювати, шукати рішення.
- Щоб відкрити нове, необхідно згадати вже вивчене.

II. Актуалізація знань. Фіксація утруднення

1. Робота в групах.

Гра «Читай, міркуй, роби висновки»

Алгоритм

1. Прочитай, що відбулося.
2. Поміркуй, знайди правильну відповідь.
3. Зроби висновок.

1 група. За лісом видніються маленькі хатки.

2 група. За обрієм спочатку з'явилася щогла, а потім – увесь корабель.

3 група. На сході встало Сонце, і настав ранок.

2. Відгадування загадок.

Я розтрушую сніги,
Наганяю холоди,
Води сковую в льоди;
В дружбі з дітьми я всіма.
Здогадались? Я – ... (*зима*).

Розквітають в лузі квіти,
Зеленіють в лісі віти.
Все зелене, молоде ...
За весною що іде? (*Літо.*)

Журавлі летять, курличуть,
Шлють останнє «прощавай»,
Літечко з собою кличуть,
Забирають в теплий край. (*Осінь.*)

Тріщить на річці сивий лід,
Гуркоче і ламається,
А сонце шле Землі привіт
І лагідно всміхається. (*Весна.*)

Відповіді на загадки вчитель вивішує на дошку.

- Що це за назви?
- Про що піде мова на уроці?
- Чому, на вашу думку, змінюються пори року? (*Діти висловлюють власні припущення.*)

III. Побудова проекту виходу з утруднення. Спільне відкриття нових знань

1. Практична робота.

- Візьміть до рук ліхтарики. Увімкніть і спрямуйте світло на руку. Що ви відчуваєте?
- А зараз спрямуйте світло збоку. Які тепер ваші відчуття? (*Робимо висновок.*)
- Повернемося до земної кулі.

Розповідь учителя.

– Земна вісь знаходиться під кутом, вона завжди спрямована до Полярної зірки. Давайте позначимо на глобусі прапорцями два міста – Київ і Сідней (місто в Австралії). Направимо світло від лампи, уявляючи, що це Сонце несе своє проміння.

- Що дає сонячне проміння Землі?
- Якщо Земна куля знаходиться в такому положенні, де буде тепліше – у Києві чи в Сідней?
- Яка пора року буде в одному місті, а яка – в іншому?
- Земля починає обертатися навколо Сонця. З якою силою тепер обігріваються наші міста? Де тепер зима, а де – літо?

– Так з якої ж причини відбувається зміна пір року?

Фізкультхвилинка

IV. Включення в систему знань і повторення

Робота за підручником (*читання тексту, с. 40*).

– Скажіть, чи правильний висновок ми зробили після проведеного експерименту?

– Як називається шлях, за яким Земля обертається навколо Сонця?

– На яку частину земної кулі промені падають і не розсіюються? А по якій просто ковзають?

– А як ви гадаєте, що відбувається, коли Земля проходить повний шлях навколо Сонця?

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

Прочитайте речення в підручнику і спробуйте доповнити їх (*перевірка колективна*).

VI. Самостійна робота

Робота в групах.

– Кожна група отримує конверт із питанням і дає нам відповідь після обговорення.

1 група. Настав жовтень, і мешканці Австралії стали готуватися до пляжного сезону. Чому?

2 група. Мешканці Африки ніколи не грали в сніжки. Чому?

3 група. На полюсах ніколи не тане сніг. Чому?

VII. Рефлексія

Я дізнався ...

Було важко ...

Було цікаво ...

Мої враження ...

Тема. Земля, природа і погода

Мета: закріплювати раніше здобуті знання; розвивати вміння спостерігати, уявляти, порівнювати; виховувати організованість, дисциплінованість, прагнення до відкриття нових знань.

Обладнання: засоби ІКТ, демонстраційні таблиці.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

До уроку діточок запросив гучний дзвінок.

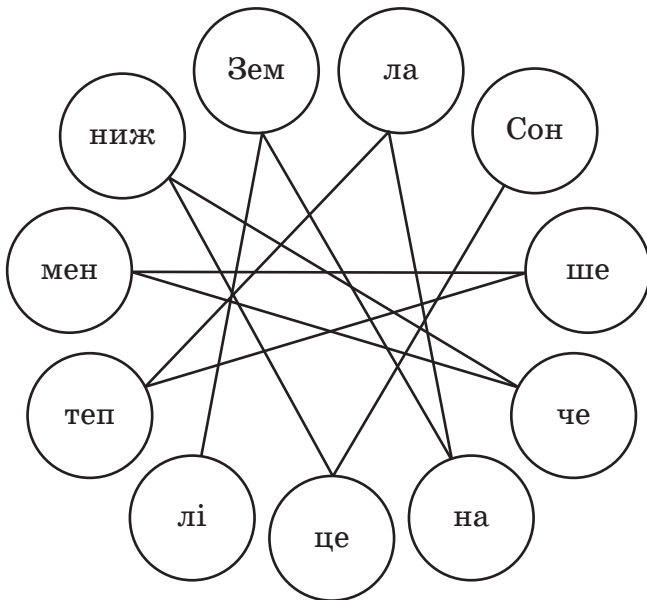
Дружно за руки візьмемось, один одному всміхнемось!

В наш просторий світлий клас успіх завітає враз!

– Бажаю вам успіху на уроці!

II. Актуалізація знань. Фіксація утруднення

– Розшифруйте твердження і поясніть, чому так відбувається?

Робота в парах.

– Пригадайте, що ви знаєте про обертання Землі, і закінчіть вислів (*записати на картках*).

Обертання Землі навколо своєї осі викликає зміну ...

Обертання Землі навколо Сонця викликає зміну ...

III. Виявлення причин утруднення

Колективна робота.

– Яка зараз пора року? Як далі будуть змінюватися сезони?

– А чи однаковий колір буде мати небо в різні пори року?

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

– Спробуйте визначити пору року за кольором неба (*малюнки на дошці наполовину прикриті, відкрите тільки небо*).

У міру того як учні визначають пори року, учитель прикріплює їхні назви на дошці.

Фізкультхвилинка

Рухлива гра «День і ніч» (*моделювання*).

Учні стають у коло, у центрі якого знаходиться ведучий – Сонце. Поставивши руки в боки, діти обертаються, ілюструючи в такий спосіб рух Землі навколо своєї осі. Під час команди ведучого «День!» учасники гри повертаються лицем до Сонця й піднімають руки догори. А коли ведучий подає команду «Ніч!», гравці повертаються до Сонця спиною, присідають, закриваючи обличчя руками.

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

Робота за підручником (с. 42, № 1).

Розфарбуй небо за описом.

– На що схоже небо? А на що схоже сонце?

– З чим ми можемо порівняти сонце й небо? (*Діти добирають порівняння, спираючись на малюнки. Слова учнів вивішуються на дошку.*)

VI. Включення в систему знань і повторення

Самостійна робота (с. 43, № 3).

– Користуючися словами з дошки, спробуйте доповнити загадки.

VII. Рефлексія

– Приготуйте олівці. Я буду читати вірш, а ви обираєте потрібний колір для неба.

– А якого кольору ваш настрій після уроку? Покажіть.

Тема. Поглянь на небо: що за чудеса? Баранцями білими вкрились небеса!

Мета: формувати поняття «хмари», їхні різновиди; уміння моделювати об'єкт неживої природи; учити самостійно робити висновки на основі здобутих знань; розвивати контроль, самоконтроль, комунікативні якості; виховувати дбайливе ставлення до природи.

Обладнання: засоби ІКТ, презентація «Види хмар», картон, вата, клей.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

– Прочитайте вислів: «Успіх – це наполегливість, радість, підтримка, настроїв, впевненість, творчість!».

– Що нам треба робити, щоб сьогодні на уроці ми досягли успіху?

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

Відгадайте загадку:

Що за стеля це така –
То висока, то низька,
Біла, сіра й білувата,
То ясна, то сумнувата,
Ніби ватою напхата?
(Небо в різному кольорі.)

– Чому небо стає то сірим, то білим?

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

- Якою, на вашу думку, буде тема нашого уроку?
- Використовуючи Чомучкині питання (*Які? Куди? Що?*), подумайте, що ви хотіли б з'ясувати на уроці?
- На дошці хмарка, ми прикріпимо до неї питання: «Які бувають хмари? Куди зникають хмари? Що несуть хмари?»

IV. Побудова проекту виходу з утруднення. Відкриття нових знань

1. Бесіда.

- Чи спостерігали ви коли-небудь за хмарами? Вони такі біленькі й здаються м'якими на дотик. Мені вони нагадують крейду, а вам?

Прикріплюємо слова на дошку (вата, крейда, молоко, морозиво тощо).

- Давайте спробуємо доповнити вірш знайденими словами.

– Цей вірш серйозний чи жартівливий?

- Але в ньому є відповідь на одне з ваших запитань. Перечитайте і скажіть, на яке саме (*Що несуть хмари?*).

Слухання уривка з пісні «Облака – белогривые лошадки».

Робота з підручником (с. 45, № 3).

- Прочитайте загадки. Із чим у них порівнюються хмари?

– Запишіть, із чим ви порівняли б хмари?

Фізкультхвилинка

2. Розповідь учителя.

– Люди довго спостерігали за хмарами, і нарешті в 1830 році англійський вчений Люк Говард розділив хмари на три групи. А які саме, ви скажете, коли послухаєте казку.

Казка

Дуже давно було собі Королівство Хмар. Жили в ньому три родини: Перисті, Купчасті, Шаруваті. І ось одного разу вони посварилися.

– Ми кращі за всіх! – закричали Купчасті хмари. – Ми

складаємося з маленьких краплинок води й нагадуємо гори!

– Ні! – заперечили Перисті. – Ми кращі за всіх! Крізь нас можна побачити небо й промінці Сонця!

– А ми можемо затягнути все небо, – заперечили Шаруваті. – Крізь нас ви нічого не побачите.

Почула цю суперечку цариця Атмосфера й розігнала хмари: Шаруваті ближче до Землі, Купчасті – вище, а Перисті – на самісінький верх.

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

– Про які три види хмар ідеться в казці?

– Чим хвалилися Купчасті, Перисті, Шаруваті хмари?

– Спробуйте визначити на малюнку, де які хмари (с. 45, № 4).

– Перевіримо, чи правильно ви визначили? *(Зразок вивішено на дошку)*.

– На яке питання нашого уроку ви дали відповідь?

– А як ви гадаєте, куди зникають хмари?

Навчальна гра

– У вас на партах є три картки. Зараз я покажу малюнок, але його будуть бачити не всі. Покажіть карткою, який стан неба на малюнку *(кожен ряд по черзі заплющує очі й визначає за карткою стан неба)*.

VI. Включення в систему знань. Повторення

Практична робота.

– Як ви гадаєте, чому у вас на партах блакитний картон і вата?

1 ряд викладає перисті хмари, 2 ряд – купчасті, 3 ряд – шаруваті.

VII. Рефлексія

– Про що ви дізналися на уроці?

– Спробуйте за описом впізнати, про які хмари я кажу.

1) Завжди плывуть високо в небі та схожі на пір'я птахів.

2) Схожі на яскраво-білі купки вати.

3) Затягують небо товстим шаром.

Тема. Дарує природа погоду й негоду

Мета: ознайомити учнів із поняттям «погода» та її складовими елементами; учити спостерігати за погодою свого краю, перевіряти народні прикмети про передбачення погоди; розвивати спостережливість, кмітливість; виховувати розуміння важливості для людей знань про погоду та її зміни.

Обладнання: словник, малюнки дощу, народні прикмети, роздавальний матеріал.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Вправа «Погода».

- Яка зараз пора року?
- Який місяць?
- Яке число?
- Тепло чи холодно надворі?
- Який стан неба?
- Яка температура повітря?
- Чи були сьогодні протягом дня опади?

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

- Поясніть, звідки береться дощ.
- Як утворюються хмари?
- Куди зникають калюжі після дощу?

Розгадаймо загадки:

Гуляє в полі, та не кінь.
Літає по хвилях, та не птах. (*Вітер.*)

По синьому морі
Білі гуси пливуть. (*Хмари.*)

Взимку гріє,
Навесні тліє,
Влітку вмирає,
Восени оживає. (*Сніг.*)

Тонкий, високий,
Сам не вийшов – діток вивів. (*Дощ.*)

Сиві гуси все поле вкрили. (*Туман.*)

– Яким словом можна поєднати всі ці відгадки?

Отже, тема сьогоднішнього уроку – ...

Діти визначають мету власної діяльності.

III. Побудова проекту виходу з утруднення

1. Робота з тлумачним словником.

Погода – це поєднання температури повітря, хмарності, опадів, вітру. Зміни температури, хмарність, дощ, снігопад, вітер – це основні явища погоди.

Людей, які вивчають погоду, називають синоптиками. Вони спостерігають за температурою повітря, напрямком і силою вітру, наявністю чи відсутністю опадів, хмарністю неба тощо.

Щоденно по радіо, телебаченню, з газет та Інтернету ми отримуємо відомості про погоду, яка очікується найближчим часом. Це прогноз погоди. Така інформація має велике значення як для кожної людини, так і для всього суспільства. Погода весь час змінюється, тому так важливо вміти її передбачати.

2. Бесіда.

– Як ви розумієте народну мудрість: «Трапляється такий рік, що на день по сім погод»?

– Люди давно помітили, що погода дуже мінлива. Вранці світить сонечко, по обіді може зірватися сильний вітер, а надвечір – випасти густий дощ.

Кожній порі року властива своя погода.

Тривалі спостереження людей за поведінкою тварин і рослин, за деякими явищами природи дали змогу встановити прикмети, що віщують ту чи іншу погоду. Наприклад, прикмети поліпшення погоди такі: після негоди ввечері з'являється Сонце, у другій половині дня – райдуга; уночі випадає роса; вранці з'являється туман; квітки нагідок розкриваються зранку та ін. Існують також прикмети погіршення погоди: дим стелеться по землі, Сонце заходить у хмару, ластівки й стрижі літають над самою землею, кульбаби закривають суцвіття тощо.

Учитель наводить приклади прогнозу погоди за народними прикметами:

– Тепла осінь – на довгу зиму.

– Чим тепліший і сухіший вересень, тим пізніше настане зима.

– Великі й високі мурашині купи восени – на сувору зиму.

– Коли журавлі пролітають низько над землею, то це точна прикмета, що вже недалеко й зима, похолодання, а то й морози.

– Грім у листопаді – на малосніжну зиму.

– Червоний місяць – на вітер, блідий – на дощ.

IV. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

Робота з підручником (с. 49, № 1, 2).

Погодні явища та їх умовні позначення (*заповнити схему на с. 53, № 11*).

Фізкультхвилинка «Дощик»

V. Включення в систему знань і повторення

Відгадайте, про кого так говорять?

Довго мене немає – все помирає,
А як прийду – знов оживає (*дощ*).

Згідно з віруваннями різних народів, дощ посилають божества дощу (*наприклад, для того, щоб уродив гарний врожай*). Дощі бувають різних видів.

Словник

Злива – сильний дощ.

Мряка, мжичка – дуже дрібний і густий дощ.

Плова – дощ із бурею.

Робота з підручником (с. 49).

Обговорення: дощ – це добре чи погано? (*малюнки*).

VI. Самостійна робота із самоперевіркою за еталоном

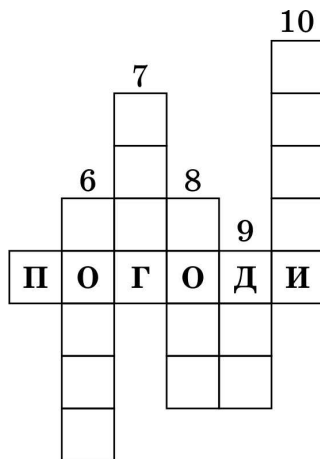
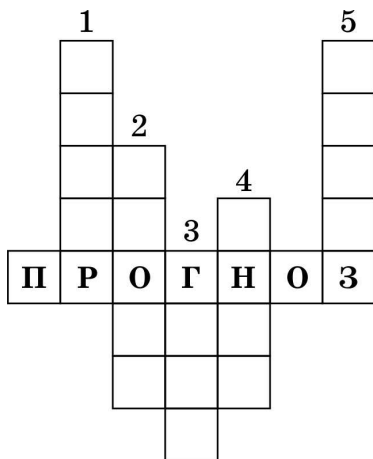
Розв'язати кросворд «Прогноз погоди».

1) Летить коник, басує,

Полям-долом пустує.

Ніхто його не впіймає.

Ніхто його не загнуждає. (*Вітер*.)

- 2) У річці купалась, у хмарі ховалась,
Від блискавки-грому впала додолу,
На землю спустилась – на сто крапель розбилась.
(Гроза.)
- 3) Сидить дід за подушками
і стріляє галушками. *(Град.)*
- 4) Не сніг, не лід, а взимку дерева прикрашає. *(Іній.)*
- 5) Хто малюнки на вікні уночі зробив мені? *(Мороз.)*
- 6) Що сходить без насіння? *(Сонце.)*
- 7) Я вам падаю на хати,
Білий-білий, волохатий,
Прилітаю вам до ніг,
Називаюсь просто – ... *(сніг).*
- 8) Вранці хтось в саду бродив і намисто загубив.
Потім сонечко гуляло, намистинки позбирало. *(Роса.)*
- 9) Мене просять і чекають,
як прийду – то утікають. *(Дощ.)*
- 10) То чорні, то сині по небу ходили,
А як набив їх вітер – сльози розпустили. *(Хмари.)*

VII. Рефлексія діяльності

– Чи користуються прогнозом погоди члени вашої родини? З якою метою?

VIII. Домашнє завдання

Підручник, с. 51.

Тема. Термометр

Мета: формувати уявлення про термометр, розвивати вміння користуватися термометром (*визначати, записувати і читати його показання*); виховувати зосередженість та уважність під час виконання практичної роботи.

Обладнання: хворий Зайчик, зразок термометра, моделі термометрів.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Організаційна гра «Увага».

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

Бліц-турнір

- Назвіть ознаки негоди.
- Як називають людей, котрі вивчають погоду?
- Діти, а ми можемо за температурою повітря визначити, тепло чи холодно на вулиці?
- Як можна це зробити?
- Дійсно, коли ми говоримо «холодно», «тепло», «жарко», ми говоримо про температуру та її зміни.

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

Сидить хворий Зайчик із перев'язаною головою.

Діти, до нас на урок прибіг Зайчик, він хотів щось цікаве нам розповісти. Та по дорозі зустрів холодного Вітругана. Той люто дихнув на маленького Зайчика холодом, і бідний зайчик захворів. Заболіла його голівка, йому стало холодно, і він вирішив полікуватися. Як ви гадаєте, з чого він почав своє лікування? (*відповіді дітей*).

А ведмедик йому запропонував поміряти температуру. За допомогою чого?

А в підказку вам загадка:

Скляна трубочка тоненька,
Рідина в ній червоненька.

Як тепло – догори стрибає,
А холодно – униз спадає.
Є шкала на ній і цифри там малі...
Як же звуть, скажи, її? (*Термометр.*)

Яку тему уроку, на вашу думку, нам слід сьогодні обрати? (*«Термометр».*)

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

1. Розповідь учителя з елементами бесіди.

Для чого та в кого потрібно вміти вимірювати температуру? (*відповіді дітей*). Температуру потрібно вміти вимірювати тому, що:

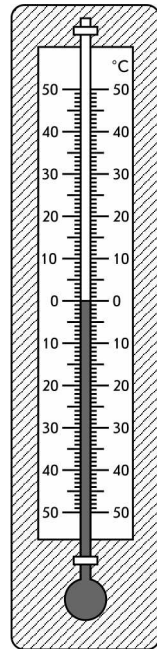
- температура повітря є однією з характеристик стану атмосфери, вона визначає погодні умови на Землі;
- температура тіла людини – одна з головних характеристик стану її здоров'я, уміння її визначати необхідне для здійснення профілактики та виявлення захворювання на ранніх стадіях.

2. Знайомство з приладом (*демонстрація*).

Головна частина термометрів – скляна трубочка, наповнена рідиною (*ртуттю або підфарбованим спиртом*) і пластинка з поділками, її називають шкалою Цельсія на честь ученого, який її придумав. Шкалу з трубкою закріплюють у корпусі. Кінець стовпчика рідини в трубці термометра вказує на число градусів. Градусник, за допомогою якого вимірюють температуру тіла людини, не можна розбивати, оскільки рідина (*ртуть*) дуже небезпечна для людини, при вдиханні її парів можна отруїтися або померти.

Як ми можемо дізнатися про температуру повітря на вулиці? (*Подивившись на термометр за вікном, ми можемо дізнатися, скільки градусів тепла або холоду надворі.*)

Отже, за шкалою Цельсія визначається не тільки тепло, але й холод. Відлік градусів тепла ведуть від нуля вгору, а холоду – від нуля вниз. Число градусів тепла записують зі знаком

«+», а число холоду – зі знаком «-». Замість слова «градус» ставлять маленький кружечок. Наприклад, плюс п'ять градусів тепла запишуть так: +5°. А п'ять градусів холоду так: -5°.

3. Вивчення різних видів термометрів (*малюнки*).

Погляньте на ці термометри: повітряний, водний, медичний.

– Що можна про них сказати? (*Подібні за будовою, але різна шкала.*)

– Як ви думаєте, чому в термометрів різна шкала? (*Різне призначення.*)

– Чому, на ваш погляд, термометри так називаються? (*Відповіді дітей.*)

(*Повітряний – для вимірювання температури повітря в кімнаті або на вулиці. Медичний – для вимірювання температури тіла людини або тварини. Водний – для вимірювання температури води.*)

Фізкультхвилинка

V. Самостійна робота із самоперевіркою за зразком

Підручник, с. 52.

VI. Рефлексія діяльності

- З якою темою ви сьогодні познайомилися?
- Що нового дізналися?
- Які бувають термометри?
- Повторіть правила користування термометром.
- Дякую за урок!

Тема. Красиві та працьовиті

Мета: ознайомити учнів із різноманітністю комах, їх істотними ознаками та будовою; подати відомості про користь комах для людини й рослин; розвивати вміння спостерігати, мислити, порівнювати; виховувати дбайливе ставлення до природи.

Обладнання: засоби ІКТ, презентація “Комахи”; картки для гри.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

- Діти, що кожен із вас чекає від уроку?
  - Підніміть ліву руку ті, хто хоче на уроці отримати нові знання!
  - А зараз – праву ті, хто очікує цікавого спілкування?
  - Хто бажає отримати гарні оцінки за свої досягнення, підніміть обидві руки!
- Я ж очікую, що ви будете активними, старанними, кмітливими, працьовитими.

II. Актуалізація знань та фіксація утруднення

Як ви розумієте ці слова?

Я зірвав квітку – і вона зів’яла.

Я спіймав метелика – і він помер у мене на долоні.

І тоді я зрозумів, що торкнутися краси можна тільки серцем.

Як ви вважаєте, чи можна пов’язати між собою поняття «метелик» і «квітка»?

III. Побудова проекту виходу з утруднення і постановка мети діяльності

Евристична бесіда

- Яку користь метелик приносить квітці?
- Назвіть інші істоти, корисні для квітів.
- Тема нашого уроку...

– Сьогодні ми познайомимося зі світом комах, довідаємось багато цікавого про цих маленьких мешканців нашої планети.

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

1. Загадки

– До нас завітали гості. А хто саме, ви дізнаєтесь, коли відгадаєте загадки (*Мураха, Бджола, Метелик, Муха, Павук*).

2. Робота з підручником

Працюючи з підручником та героями уроку, учні визначають будову та спільні ознаки комах.

– Хто з наших героїв зайвий і чому?

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. Розповідь вчителя про світ комах (*презентація*).

2. Робота в парах.

Позначте на малюнку назви частин тіла комахи.

3. Дидактична гра «Стрибає, повзає, літає».

Учитель називає комах, а учні показують, як вони пересуваються.

4. Інсценізація «Корисні та шкідливі комахи».

Проводять герої – комахи, які завітали на урок. Учні роблять висновок про значення комах у природі та житті людини.

– Отже, підсумуємо, яку користь приносять і якої шкоди завдають комахи:

- прикрашають природу (*метелики*);
- запилюють рослини (*бджоли*);
- санітари лісів (*мурахи*);
- знищують шкідників рослин (*сонечко*);
- є кормом для птахів (*мухи, жуки*);
- переносять небезпечні хвороби (*комарі, мухи*).

У природі нічого зайвого немає. І комахи теж потребують охорони.

VI. Включення в систему знань та повторення

1. Дидактична гра «Знайди свою домівку».

За допомогою підручника (с. 57, 60) учні заселяють комах на зиму.

2. Робота в групах.

Герої уроку поділили клас на групи та працюють із ними. На картках записано назви комах, треба знайти зайву та пояснити, чому вона зайва.

3. Цікаві факти про комах.

Невеличкі цікаві факти, які учні розповідають про комах.

VII. Рефлексія діяльності

1. «Кубування».

Кубик, діти, не простий,
Кубик, діти, чарівний.
Він доріжку прокладає
І знання перевіряє.

2. Запитання на картках.

- Яка будова тіла комахи?
- Які комахи корисні, а які шкідливі?
- Яке значення комах у житті людини та природи?
- Що цікавого ви дізналися про комах?

Тема: Вода-мандрівниця (річки та озера)

Мета: ознайомити учнів із різноманітністю водойм, із будовою річок, з особливостями озер; формувати вміння аналізувати, робити висновки; розвивати комунікативні вміння (співробітництва та взаємодопомоги); виховувати емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу.

Обладнання: засоби ІКТ, презентація «Озера та річки України», демонстраційна таблиця «Кругообіг води в природі».

Тип уроку: засвоєння нових знань

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

(Діти заходять до класу під звуки пісні «Посмішка»).
Учитель вітає учнів і пропонує згадати девіз уроку:

«Ми готові почати урок. Будемо слухати, міркувати та один одному допомагати».

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

Мозковий штурм (*звучить мелодія дощу*).

– Діти, уявіть собі, що в нас на уроці сталося диво: одна краплинка дощу стала живою. (*Учитель показує зображення Капітошки.*)

– Де живе Капітошка?

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

Загадка.

В морях і ріках проживає,
Частенько й по небу літає,
Та згодом на землю спадає. (*Вода.*)

– Сьогодні ми будемо говорити про воду, про те, де вона знаходиться на нашій планеті.

– Що саме ви хотіли б дізнатися на уроці?

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

Складання асоціативного куца

– Капітошка та я пропонуємо вам подумати й сказати, де знаходиться вода на нашій планеті?

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. Діти відгадують загадки про ріки й озера.

2. Практична робота.

Учні за допомогою склянки та води моделюють природні об'єкти: озеро та річку. (*Озеро – це склянка з водою, а річку вчитель показує, переливаючи воду з однієї склянки в іншу.*) Потрібно назвати різницю між річкою та озером.

VI. Включення в систему знань і повторення

1. Знайомство з будовою річки.

Робота з підручником (с. 61). Діти розглядають схему річки й показують стрілочками, куди в ній тече вода.

2. Мозковий штурм.

– Чому кажуть, що вода в річках тече? Із чим це пов'язано?

3. Практична робота.

Діти стрибають, кидають предмети, роблять вправи, які підтверджують існування сили тяжіння.

Висновок: під дією сили тяжіння всі предмети притягуються до Землі. Так і вода тече, тому що Земля притягує її до себе.

4. Повідомлення про ріки й озера.

Учні розповідають про ріки своєї області або міста (*повідомлення підготовлені заздалегідь*).

Учитель розповідає про озера нашої країни (*бажана демонстрація озер*).

5. Робота в парах.

Учні на картках за допомогою стрілочок показують, що відбувається з водою в природі (*кругообіг води в природі*).

6. Екологічна хвилинка.

Бесіда про забруднення річок.

– Що забруднює наші ріки?

– Що треба робити, аби зберегти це природне багатство?

– Що могли б зробити особисто ви?

7. Практична робота в групах

Учні готують із підручних матеріалів фільтри та очищують воду.

VII. Рефлексія діяльності

– Діти, чи все ми дізналися про ріки та озера?

– А чи хотіли б ви надалі дізнаватися про водойми нашої планети? Якщо так, то плесніть у долоні, а якщо ні, то заховайтеся.

Тема. Мешканці озер, ставків, річок

Мета: формувати уявлення учнів про мешканців озер і річок; стимулювати пізнавальний інтерес; розвивати вміння спостерігати, мислити, порівнювати, аналізувати; виховувати дбайливе ставлення до природи та її багатств.

Обладнання: демонстраційні таблиці, малюнки мешканців озер, ставків, річок.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Привітання вчителя:

Пролунав гучний дзвінок і зібрав нас на урок,
Прошу, сядьте всі рівненько, і працюємо швиденько!

– Що ми візьмемо із собою на урок? (*старанність, активність, ...*).

II. Актуалізація знань та фіксація утруднення

Гра «Знайди зайве слово»: річка, озеро, гора, ставок, струмок.

– Поясни, чому?

– Про що ми з вами говорили на минулому уроці?

– Як назвати їх одним словом? (*Водойми.*)

III. Виявлення причин утруднення. Постановка мети діяльності

– Сьогодні ми продовжимо вести розповідь про водойми нашої країни, а саме, про їхніх мешканців.

– Подумайте і скажіть, що ви хотіли б дізнатися про них.

IV. Побудова проекту виходу з ускладнення

1. Розповідь учителя про водойми нашої країни:

– Які водойми нашої країни ви знаєте?

– Річок на світі багато, і всі вони різні. Але майже

кожна річка починається із джерела. Маленькі струмочки зливаються в річки. З малих річок утворюються великі річки. Вони вбирають у себе підземні води й опади.

– Чим живляться річки?

– Чому вони не переповнюються і не заливають сушу?

2. Практична робота в парах.

Учні мають відшукати на карті України найбільшу річку та річки рідного краю.

V. Первинне закріплення

1. Гра «Розшифруй».

– Водойми – це будинок для рослин та тварин. Знайдіть їх і обведіть.

Ю	Р	А	К	П	Д	Б	Й	К	Л	А	Т	А	Т	Т	Я
О	Ч	Е	Р	Е	Т	Е	В	О	Д	О	М	І	Р	К	А
Б	А	Р	Р	О	Г	І	З	Г	Г	Р	Е	Ж	А	Б	А
Р	И	Б	А	Ж	Р	Я	С	К	А	Ц	Е	Ш	З	Ї	У

2. Фізкультхвилинка

Вітер очерет гойдає
І додолу нагинає,
Вліво, вправо нахилив
Й знову, знову закрутив.
Раптом тихо жук підліз,
Потягнувся на весь зріст,
Свій почистив язичок
Й закрутився у вальсок.

VI. Включення в систему знань та повторення

1. Робота з підручником (с. 66).

Діти відгадують загадки та з'єднують відгадку з відповідним малюнком.

2. Самостійне читання тексту.

– Як зимують риби та інші мешканці водойм?

3. Практична робота за підручником (*намалювати мешканців водойм*).

4. Розповідь про значення річок.

– Річки є народним багатством. Віддавна люди селилися поблизу річок. Брала з них воду, ловили рибу, сплавляли ліс. Тепер на великих річках побудовано електростанції. Річками перевозять пасажирів, різні вантажі. У них водяться звірі, риби, водоплавні птахи. Біля річок завжди свіже повітря, тому тут добре відпочивати. І велика, і маленька річка неначе промовляють до нас: «Люби нас такими, які ми є, і не чини нам зла». Якщо в людини серце відкрите для добра й краси, то воно відгукнеться на будь-який вияв неповторності в природі.

– Який висновок ви зробили, прослухавши розповідь?

5. Практична робота.

– Намалюйте заборонні знаки, які стосуються поведінки біля водойм.

VII. Рефлексія діяльності

Гра «Так чи ні».

– Чи правильне твердження, що наш край – це край озер і річок?

– Чи потребують охорони водойми?

– Чи тільки людині необхідна чиста вода?

– Чи приховує водойма небезпеку?

– Чи заподіюють люди значну шкоду водоймам та їхнім мешканцям?

Тема. Я малюю море, синій-синій простір. Ви такого моря не бачили досі

Мета: формувати уявлення учнів про мешканців моря; стимулювати пізнавальний інтерес; розвивати вміння спостерігати, мислити, порівнювати, аналізувати; виховувати екологічну культуру учнів.

Обладнання: аудіозапис «Шум моря», відео про мешканців моря, фізична карта світу, малюнки риб і тварин моря.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Інтеграція предметів: мистецтво, літературне читання.

Хід уроку

I. Самовизначення діяльності

Привітання вчителя:

Пролунав гучний дзвінок і зібрав нас на урок,
Прошу, сядьте всі рівненько, і працюємо швиденько!

– Що ми візьмемо із собою на урок? (*старанність, активність, ...*).

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

Гра «Знайди зайве слово»: жаба, короп, сом, краб, рак.

– Поясни власний вибір.

– Що спільного в цих істот і чим вони відрізняються?

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

– Сьогодні в нас незвичайний урок: я запрошую вас до подорожі! Куди ми помандруємо, ви скажете після прослуховування аудіозапису.

Звучить аудіозапис «Шум моря».

– Ми помандруємо морем і дізнаємось, які мешканці його населяють.

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

1. Гра «Назви, не помились».

– Щоб наша подорож розпочалась, назвіть казки, де зустрічається море. А допоможе вам підказка в підручнику (с. 68).

2. Практична робота.

– Назвіть моря нашої країни та покажіть їх на карті.

– Яким кольором позначено моря?

– Чим море відрізняється від інших водойм, котрі ми вивчали?

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. Розповідь учнів про моря України.

За своїми розмірами Чорне море глибше й більше, ніж Азовське. Його найбільша глибина – 2245 м. Через велику кількість водоростей Чорне море темніше за інші

моря. Можливо, тому його назвали Чорним.

2. Гра «Що спільного?»

Дельфін, камбала, морська зірка, кит, восьминіг, акула, краб.

– Чи можна сказати, що це все риби? Чому?

3. Робота в групах

Кожній групі на картках дається опис морського мешканця. Діти повинні відгадати назву й визначити, це тварина, риба чи рослина, та розповісти іншим дітям.

4. Відео про мешканців моря.

5. Фізкультхвилинка. Гра «Море».

VI. Включення в систему знань і повторення

1. Робота з підручником (с. 69-70).

Діти відгадують загадки та з'єднують відгадку з відповідним малюнком.

2. Практична робота.

– Діти, ми з вами вже познайомились із мешканцями річок, озер і моря. У мене на дошці екологічне панно з водоймами, а у вас на партах – мешканці, потрібно правильно їх заселити.

VII. Рефлексія діяльності

– Якого мешканця моря ви згадуєте, коли вам радісно?

– Якого мешканця моря ви згадуєте, коли вам сумно?

– Яким мешканцем моря ми можемо себе уявити й чому? А свою вчительку?

З М І С Т

Осінь настала	3
Гербарій. Практична робота. Складання першого гербарію	5
Придивися до квітів	7
Осіній пейзаж і натюрморт. Дари осені. Фрукти. Практична робота. Складання аплікації-натюрморту ...	11
Дерево і ліс. Які бувають ліси. Гриби. Їстівні та неїстівні гриби	14
Де ростуть дивовижні дерева. Гра-лото «Ботанічний сад»	18
У гості до сонечка	23
Чому буває день і ніч	26
Чому відбувається зміна пір року?	30
Земля, природа і погода	33
Поглянь на небо: що за чудеса? Баранцями білими вкрились небеса!	35
Дарує природа погоду й негоду	38
Термометр	42
Красиві та працюючі	45
Вода-мандрівниця (річки та озера)	47
Мешканці озер, ставків, річок	50
Я малюю море, синій-синій простір. Ви такого моря не бачили досі	52